

БАЗИСНІ ПЕРЕКОНАННЯ ОСОБИСТОСТІ КУРЦІВ

Kramchenkova V.O. Basic Beliefs of Smoking Individuals / V.O. Kramchenkova // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufrieva. – Issue 35. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2017. – P. 246–258.

V.O. Kramchenkova. Basic Beliefs of Smoking Individuals. The results of study of individual's sustainable basic beliefs depending on the type of tobacco addictive behavior are presented. Three typological profiles of tobacco addictive behavior, which are conventionally labeled as «Psychological Addiction», «Pseudocultural Smoking» and «Physical Addiction» are singled out. The profile «Psychological Addiction» is characterized by using smoking as a means of satisfying different needs which are often contradictory. «Pseudocultural Smoking» profile is characterized by the desire for relaxation and for smoking ritualization, tobacco addiction being rather low. «Physical Addiction» profile is characterized by high indicators of physical addiction features. A relatively higher harmony of basic beliefs of «Pseudocultural Smoking» profile is determined. Profiles «Psychological Addiction» and «Physical Addiction» are characterized by similar disharmonious basic beliefs in uncertainty, uncontrollability and injustice of life events, while smokers of «Psychological Addiction» profile are more convinced in general benevolence of the world, personal value and psychological safety. It has been determined that «Psychological Addiction» profile is characterized by a distinctive irrational setting for «catastrophization» and low frustration tolerance, profile «Pseudocultural Smoking» is characterized by a setting «expectation of duty from others», profile «Physical Addiction» is characterized by a distinctive evaluation setting. It is shown that social and psychological settings for smoking among smokers of «Psychological Addiction» and «Pseudocultural Smoking» are manifested by rejection of harm and belief in myths about positive senses of smoking, while smokers of «Physical Addiction» profile are characterized by a greater realization of harm of smoking for one's health, being convinced in positive functions of smoking.

Key words: tobacco addictive behavior, tobacco addiction, typological profile, motives for smoking, basic beliefs, irrational settings, perception of smoking.

В.О. Крамченкова. Базисні переконання особистості курців. Представлено результати вивчення стійких базисних переконань особистості в залежності від типу тютюнової адиктивної поведінки. Виділено три

типологічних профілі тютюнової адиктивної поведінки, які умовно позначені як «Психологічна залежність», «Псевдокультурне паління» та «Фізична залежність». Профіль «Психологічна залежність» характеризується використанням паління як засобу задоволення різних, навіть протилежних потреб, профіль «Псевдокультурне паління» – прагненням до релаксації та ритуалізації паління при низькій залежності від тютюну, профіль «Фізична залежність» – високими показниками ознак фізичної залежності. Встановлено відносно більшу гармонійність базисних переконань курців профілю «Псевдокультурне паління». Для профілів «Психологічна залежність» та «Фізична залежність» характерні подібні дезгармонійні базисні переконання у невизначеності, неконтрольованості та несправедливості життєвих подій, але курці профілю «Психологічна залежність» більшою мірою переконані у загальній прихильності світу, власній цінності та психологічній безпеці. Виявлено, що для профілю «Психологічна залежність» характерною є виражена ірраціональна установка «катастрофізації» та низька фрустраційна толерантність, для профілю «Псевдокультурне паління» – установка «повинність стосовно інших», для профілю «Фізична залежність» – виражена оцінна установка. Показано, що соціально-психологічні установки щодо паління у курців профілів «Психологічна залежність» та «Псевдокультурне паління» проявляються відкиданням шкоди та вірою в міфи про позитивні сенси паління, а у курців профілю «Фізична залежність» – більшим усвідомленням шкоди для здоров'я при переконанні у позитивних функціях паління.

Ключові слова: тютюнова адиктивна поведінка, тютюнова залежність, типологічний профіль, мотиви паління, базисні переконання, ірраціональні установки, сприйняття паління.

В.А. Крамченкова. Базисные убеждения личности курильщиков. Представлены результаты изучения стойких базисных убеждений личности в зависимости от типа табачного аддиктивного поведения. Выделены три типологических профиля табачного аддиктивного поведения, которые условно обозначены как «Психологическая зависимость», «Псевдокультурное курение» и «Физическая зависимость». Профиль «Психологическая зависимость» характеризуется использованием курения как средства удовлетворения разных, даже противоположных потребностей, профиль «Псевдокультурное курение» – стремлением к релаксации и ритуализации курения при низкой зависимости от табака, профиль «Физическая зависимость» – высокими показателями признаков физической зависимости. Установлена относительно большая гармоничность базисных убеждений курильщиков профиля «Псевдокультурное курение». Для профилей «Психологическая зависимость» и «Физическая зависимость» характерны сходные дезгармоничные базисные убеждения в неопределённости, неконтролируемости и несправедливости жизненных событий, но курильщики профиля «Психологическая зависимость» в большей степени убеждены в общей

благосклонности мира, собственной ценности и психологической безопасности. Выявлено, что для профиля «Психологическая зависимость» характерны выражена иррациональная установка «катастрофизации» и низкая фрустрационная толерантность, для профиля «Псевдокультурное курение» – установка «долженствование относительно других», для профиля «Физическая зависимость» – выражена оценочная установка. Показано, что социально-психологические установки относительно курения у курильщиков профилей «Психологическая зависимость» и «Псевдокультурное курение» проявляются отрицанием вреда и верой в мифы о позитивных смыслах курения, а у курильщиков профиля «Физическая зависимость» – большим осознанием вреда для здоровья при убеждении в позитивных функциях курения.

Ключевые слова: табачное аддиктивное поведение, табачная зависимость, типологический профиль, мотивы курения, базисные убеждения, иррациональные установки, восприятие курения.

Постановка проблеми. Тютюнопаління, як найпоширеніший вид адиктивної поведінки, має високу соціальну значущість. За даними досліджень паління є одним з основних етіологічних та патогенетичних факторів ризику багатьох тяжких респіраторних, серцево-судинних, онкологічних та інших захворювань. Всесвітньою організацією охорони здоров'я тютюнопаління назване провідною причиною смерті в світі [7]. Психологічно тютюнопаління є складним поведінковим актом, у виникненні і розвитку якого беруть участь як фізіологічні чинники, так і цілий комплекс соціальних і психологічних умов. Поведінка курця містить ознаки та якості залежної поведінки: паління має адаптивну природу та є стереотипною, фіктивно-символічною формою психологічного захисту [8].

Розглядаючи тютюнопаління як зовнішній прояв внутрішньоособистісного дисбалансу, адикцію можна вважати компенсаторною активністю особистості для полегшення напруги, яка виникає внаслідок зіткнення реальності з ірраціональними переконаннями стосовно себе, інших і світу в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пояснення психологічних механізмів тютюнової адиктивної поведінки представлено в руслі основних психологічних напрямків. Так, психодинамічний підхід розглядає адикцію як деформацію розвитку особистості, поведінковий підхід – як порушення поведінки, яка виникла під дією навчання. Когнітивний підхід у поясненні адикції спирається на ідею ірраціональних дезадаптивних уявлень та неадекватності переробки інформації, екзистенційно-гуманістичний підхід розглядає адикцію як наслідок блокування самоактуалізації, сімейна психологія – як дефект соціалізації в

сім'ї та ознаку дисфункції сімейних стосунків. У діяльнісному підході тютюнову адиктивну поведінку визначають як помилково опредмечену потребу, а основний механізм її розвитку – як «зрушення мотиву на мету» [5]. Деякі дослідники (В.Ф. Левшин, А.Г. Шамсутдінов, А.Г. Чучалін, І.К. Сосін, Ю.Ф. Чуєв та ін.) розглядають проблему тютюнової адикції переважно в психологічному аспекті та акцентують увагу на «курильній поведінці» [7; 8].

У психології поняття переконання, схеми, правила, когнітивні патерни, когніції в цілому є взаємозамінними та розуміються як утворення, які організують досвід і поведінку та визначають зміст мислення, емоцій і поведінки. Поняття «базисні переконання» (чи «базисні схеми») виникло і розвивається на перетині когнітивної, соціальної, а також клінічної психології і психотерапії, які намагаються відповісти на питання про те, яким чином індивід конструє свої уявлення про навколишній світ і власному «Я». В цілому базисні переконання можна визначити як імпліцитні, глобальні, стійкі уявлення індивіда про світ і про себе, що чинять вплив на мислення, емоційні стани і поведінку людини [1; 2].

Згідно когнітивно-експеріментальної теорії С. Епштейна люди автоматично конструюють імпліцитну «теорію реальності», яка включає два основні блоки: теорію власного «Я» і теорію навколишнього світу, а також репрезентації стосунків між «Я» і світом. Проаналізувавши основні теорії особистості, С. Епштейн виділив чотири види базисних потреб, прагненням до задоволення яких детермінується людська поведінка: прагнення максимізувати задоволення і мінімізувати біль, набути зв'язну і стабільну концепцію навколишнього світу; набути об'єкт прихильності, підвищити почуття самоповаги. Відповідно до основних потреб особистості, С. Епштейн виділяє чотири базисні переконання (чи схеми), що становлять особистісну теорію реальності, що включає уявлення про доброзичливість навколишнього світу, про його справедливість, уявлення у тому, що навколишнім людям можна довіряти та уявлення про власну значущість [1; 2; 9].

Надалі теорія С.Епштейна отримала розвиток в концепції Р. Янофф-Бульман, яка виділяє три основні категорії базових переконань: віра в прихильність світу і людей, переконання в тому, що світ повний сенсу і переконаність в цінності власного «Я». У раціонально-емотивній концепції А. Елліса наголошується, що до емоційних і поведінкових порушень призводить система патогенетичних інтерпретацій або ірраціональних суджень

(установок) особистості. Згідно концепції А. Елліса ірраціональні установки – це жорсткі емоційно-когнітивні зв'язки, які мають характер припису, вимоги, не відповідають реальності та фруструють особистість [2; 3; 10].

Отже, у дослідженні механізмів тютюнової адиктивної поведінки є доцільним вивчення когнітивних патернів (базисних переконань) особистості курців, які складають імпліцитну особистісну концепцію оточуючого світу і власного «Я» та обумовлюють моделі поведінки, але аналіз публікацій свідчить, що ця проблематика потребує додаткових розробок.

Мета – визначити базисні переконання особистості з різним типом тютюнової адиктивної поведінки.

Виклад основного матеріалу. У дослідженні взяли участь 253 курці віком від 16 до 55 років, серед них 115 чоловіків та 138 жінок. У дослідженні використовувалися методика оцінки ступеня ніотинової залежності К. Фагерстрема, методика діагностики мотивів паління Д. Хорна [7], опитувальник базисних переконань Р. Янов-Бульман, в адаптації О. Кравцової [6], методика діагностики ірраціональних установок А. Елліса [3], методика «Дослідження соціально-психологічних установок щодо куріння» В. Крамченкової [4]. Статистична обробка даних проводилася із застосуванням кластеризації методом К-середніх, параметричного аналізу (t-критерій Ст'юдента) та кореляційного аналізу за К. Пірсоном. Статистичні розрахунки виконані з використанням пакета програм IBM SPSS Statistics 21.0.

На першому етапі дослідження за допомогою кластерного аналізу було здійснено дослідження типологічних профілів тютюнової адиктивної поведінки курців із різним співвідношенням мотивів паління та ступеня ніотинової залежності (рис. 1).

За результатами кластеризації даних утворилися три класери або психологічні профілі.

1-й профіль (43,48% досліджуваних) – високі показники мотивів стимуляції, розслаблення, підтримки, середні показники мотиву ваблення та ніотинової залежності, низькі показники ритуалізації та рефлексорних дій у палінні. Перший профіль характеризується використанням паління, як засобу для вирішення багатьох завдань буденного життя – для релаксації, почуття комфорту та відпочинку, для стимуляції активності, мобілізації сил, зняття втоми, зниження емоційної напруги, подолання гніву, тривоги, хвилювання, що підтверджується широтою діапазону психологічних мотивів паління. Тютюнова адиктивна поведінка здебільшого обумовлена психологічною залежністю та

проекцією психологічного очікування, актуальних потреб і мотивів на дію тютюну, яку людина приписує у конкретній ситуації. Даний профіль можна умовно позначити як «Психологічна залежність».

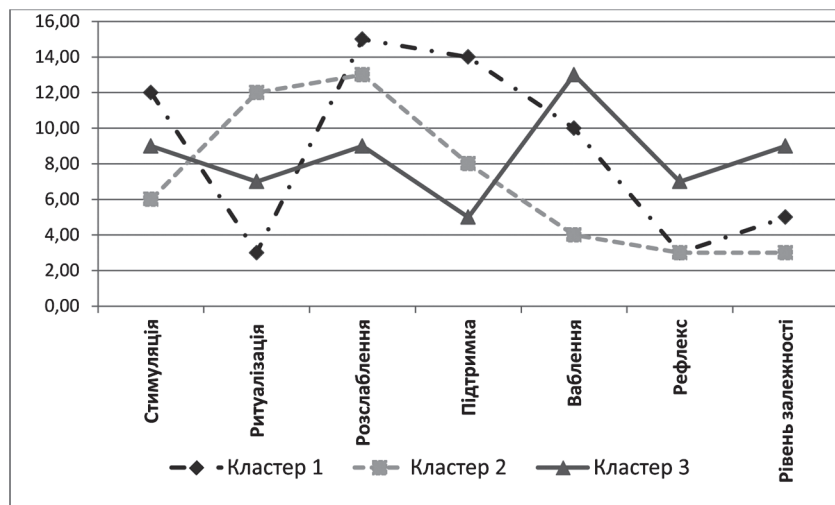

Рис. 1. Профілі тютюнової адиктивної поведінки

2-й профіль (36,76% досліджуваних) – високі показники мотивів ритуалізації та розслаблення, середні показники мотиву підтримки, низькі показники мотивів стимуляції, ваблення, рефлексу та ступеня нікотинової залежності. Другий профіль характеризується прагненням до релаксації та ритуалізації паління при низькій залежності від тютюну, що підтверджується низькими показниками ознак залежності (потреби у стимуляції, ваблення, рефлексорного неусвідомленого паління). Основними рушійними силами тютюнопаління виступає переконання про зв'язок паління з ситуаціями відпочинку та спілкування. Паління при цьому є способом структурування часу, засобом задоволення псевдокультурних та комунікативних потреб, прагнення до соціального позерства, групової приналежності. Слід зазначити, що досліджувані даного профілю схильні використовувати паління як підтримку при нервовому напруженні, засіб подолання негативних емоційних станів, тому емоційно напружені ситуації можуть провокувати паління та збільшувати його частоту. Таким чином, даний профіль можна умовно позначити як «Псевдокультурне паління».

3-й профіль (19,76% досліджуваних) – високі показники мотиву ваблення та ніотинової залежності, середні показники мотивів стимуляції, розслаблення, рефлексу, низькі показники мотивів ритуалізації та підтримки. Третій профіль характеризується високими показниками ознак фізичної залежності, при цьому особистісні позитивні сенси паління – прагнення стимулюючого та релаксаційного ефекту відходять на другий план. Паління стає самостійною поведінковою активністю із слабким контролем, що обумовлено зрушенням мотиву на мету, як результат формування нової домінуючої потреби. Даний профіль може бути умовно позначений як «Фізична залежність».

На другому етапі дослідження проводилося вивчення особливостей базисних переконань, ірраціональних установок особистості та соціально-психологічних установок щодо паління залежно від профілю тютюнової адиктивної поведінки (табл. 1–3).

Таблиця 1
Показники базисних переконань курців

Шкали	Середні показники за профілями тютюнової адиктивної поведінки (M±σ)		
	1 профіль	2 профіль	3 профіль
Прихильність світу	3,74±0,58	4,10±0,89 ¹	3,23±1,03 ^{1 2}
Доброта людей	3,40±0,54	3,64±0,62 ¹	3,09±0,73 ^{1 2}
Справедливість світу	3,30±0,75	3,73±0,61 ¹	3,03±0,66 ^{1 2}
Контрольованість світу	3,09±0,68	3,96±0,60 ¹	3,61±0,71 ^{1 2}
Випадковість того, що відбувається	3,58±0,66	3,38±0,62 ¹	3,60±0,61 ²
Цінність власного «Я»	3,83±0,62	4,03±0,68 ¹	3,35±0,62 ^{1 2}
Ступінь самоконтролю	3,69±0,75	3,95±0,85 ¹	3,48±0,66 ²
Ступінь вдачі	4,01±0,61	4,21±0,97	4,09±0,61
Індекс загальної прихильності світу та людей	3,57±0,42	3,87±0,57 ¹	3,16±0,73 ^{1 2}
Індекс осмисленості світу та життя	0,94±0,43	1,44±0,34 ¹	1,01±0,35 ²
Індекс власної цінності	3,85±0,37	4,06±0,64 ¹	3,64±0,39 ^{1 2}
Індекс психологічної безпеки	2,69±0,26	3,03±0,34 ¹	2,53±0,31 ^{1 2}

Примітка: ¹ – достовірність відмінностей (P<0,05) по відношенню до 1 профілю; ² – достовірність відмінностей (P<0,05) по відношенню до 2 профілю

Аналіз результатів дослідження базисних переконань курців в залежності від профілю тютюнової адиктивної поведінки показує (табл. 1), що для профілю 1 «Психологічна залежність» характерними є нормативні значення показників прихильності світу, випадковості того, що відбувається, цінності власного «Я», ступеня самоконтролю та вдачі, та знижені значення показників доброти людей, справедливості та контрольованості світу. В цілому для цього профілю притаманне базисне переконання у достатньої загальної прихильності світу та людей, базисне переконання у низької осмисленості, справедливості та контрольованості світу і життя, переконання у власній цінності та значущості «Я».

Для профілю 2 «Псевдокультурне паління» характерними є нормативні значення показників усіх шкал за винятком шкали «випадковості того, що відбувається». В цілому для цього профілю притаманне базисне переконання у загальній прихильності оточуючого світу та власної цінності, знижені показники базисного переконання в осмисленості, справедливості та контрольованості світу та життя.

Для профілю 3 «Фізична залежність» характерними є нормативні значення показників контрольованості світу, випадковості того, що відбувається і ступеня вдачі, та знижені значення показників прихильності світу, доброти людей, справедливості світу, цінності власного «Я» та ступеня самоконтролю. В цілому для цього профілю властиве базисне переконання у власній цінності та значущості «Я», та знижені показники базисного переконання у прихильності оточуючого світу та людей, в осмисленості, справедливості та контрольованості світу та життя. Загальний індекс «Психологічна безпека» має знижений рівень у всіх трьох профілях.

Статистичний аналіз даних свідчить, що показники досліджуваних профілів достовірно відрізняються за всіма шкалами, окрім ступеня вдачі. Показники випадковості того, що відбувається, нижчі у курців профілю 2 «Псевдокультурне паління», ніж в інших профілів, що свідчить про переконання у визначеності життя та не випадковості подій. Показники ступеня самоконтролю вище у курців профілю 2 «Псевдокультурне паління», ніж в інших профілів, що свідчить про переконання, що власні дії обумовлюють досягнення та поразки у житті. Показники прихильності світу, доброти людей, справедливості, контрольованості світу та цінності власного «Я» набувають найвищих значень у профілі 2 «Псевдокультурне паління», найнижчих – у профілі 3 «Фізична залежність».

Отримані дані свідчать про більшу відносну гармонійність базисних переконань курців профілю 2 «Псевдокультурне паління», які характеризуються більш високими сумарними індексами загальної прихильності світу та людей, осмисленості світу та життя, власної цінності та психологічної безпеки. Курці профілів 1 «Психологічна залежність» і 3 «Фізична залежність» мають подібні дезгармонійні базисні переконання у невизначеності, неконтрольованості та несправедливості світу, що виявляє низький ступінь впливу особистості на події та процеси свого життя. При цьому, курці профілю 1 «Психологічна залежність» більшою мірою переконані у загальній прихильності світу та людей, власній цінності та психологічній безпеці, ніж курці профілю 3 «Фізична залежність».

Дослідження ірраціональних когнітивних установок особистості показало (табл. 2), що для курців профілю 1 «Психологічна залежність» характерним є виражена ірраціональна установка «катастрофізації» та низька фрустраційна толерантність, тобто схильність оцінювати несприятливі події життя, як нестерпні при низькому рівні стресостійкості. Для курців профілю 2 «Псевдокультурне паління» найбільшого значення набуває ірраціональна установка «повинність стосовно інших», тобто схильність до пред'явлення завищених вимог до інших, прагнення, щоб інші відповідали їх очікуванням. Курці профілю 3 «Фізична залежність» виявляють виражену оцінну установку, тобто тенденцію ототожнювати окремі риси, якості та вчинки людини з особистістю в цілому.

Таблиця 2

Показники ірраціональних когнітивних установок курців

Шкали	Середні показники за профілями тютюнової адиктивної поведінки (M±σ)		
	1 профіль	2 профіль	3 профіль
Катастрофізація	29,98±6,06	35,03±8,09 ¹	36,44±9,66 ¹
Повинність стосовно себе	32,54±7,79	31,49±7,83	36,18±9,60 ^{1 2}
Повинність стосовно інших	32,55±6,94	30,98±8,21	35,34±9,78 ²
Оцінна установка	33,33±7,46	33,51±6,66	29,52±7,56 ^{1 2}
Фрустраційна толерантність	28,59±7,63	31,11±7,71 ¹	33,94±8,24 ^{1 2}
Загальна раціональність	128,39±16,78	131,01±17,27	137,48±22,03 ¹

Примітка: ¹ – достовірність відмінностей (P<0,05) по відношенню до 1 профілю; ² – достовірність відмінностей (P<0,05) по відношенню до 2 профілю

Значення загальної раціональності мислення в досліджуваних всіх профілів знаходяться у середньому діапазоні тестових показників, але курці профілю 1 «Психологічна залежність» виявляють достовірно нижчі показники, ніж курці профілю 3 «Фізична залежність».

Статистичний аналіз даних дозволив виявити, що достовірні відмінності між показниками всіх профілів встановлено за шкалою «фрустраційна толерантність». Найнижчих значень за цією шкалою набувають показники профілю 1 «Психологічна залежність», найвищі – профілю 3 «Фізична залежність». За шкалою «катастрофізації» достовірно нижчими є показники профілю 1 «Психологічна залежність», ніж показники інших двох профілів, що свідчить про більшу схильність сприймати негативні події життя, як нестерпні та перебільшувати їх значення. За шкалою «повинність стосовно себе» достовірно нижчими виявлено показники профілів 1 «Психологічна залежність» та 2 «Псевдокультурне паління», ніж показники профілю 3 «Фізична залежність», що свідчить про більшу схильність до пред'явлення завищених вимог до себе та прагнення отримувати соціальне схвалення. За шкалою «повинність стосовно інших» показники профілю 2 «Псевдокультурне паління» достовірно нижчі, ніж в інших профілів, що пов'язано із більшою схильністю до пред'явлення завищених вимог до інших, прагнення, щоб інші відповідали їх очікуванням. За шкалою «оцінна установка» показники профілю 3 «Фізична залежність» достовірно нижчі, ніж в інших профілів, що говорить про більшу схильність узагальнення та спрощення сприйняття та оцінки власної особистості та інших людей.

Аналіз соціально-психологічних установок щодо паління (табл. 3) показує, що для курців профілю 1 «Психологічна залежність» характерним є низький рівень адекватності сприйняття паління, як явища, що обумовлено завищеними показниками відкидання шкоди та віри в міфи про позитивні сенси паління. Для курців профілю 2 «Псевдокультурне паління» властивим є занижений показник адекватності сприйняття паління, при цьому відмічається симетричність показників відкидання шкоди та віри в міфи про позитивні сенси паління. Курці профілю 3 «Фізична залежність» мають найнижчі показники адекватності сприйняття паління, але для них характерним є більше усвідомлення шкоди для здоров'я при переконанні у позитивних функціях паління.

Таблиця 3

Соціально-психологічні установки курців щодо паління

Профілі тютюнової адиктивної поведінки	Середні показники за шкалами ($M \pm \sigma$)		
	Відкидання шкоди паління	Віра в міфи про позитивні сенси паління	Адекватність сприйняття паління
1 профіль	4,25±2,11	5,41±1,50	2,35±2,64
2 профіль	3,72±1,55 ¹	4,02±1,59 ¹	4,26±2,71 ¹
3 профіль	2,00±1,32 ^{1,2}	8,36±2,09 ^{1,2}	1,70±2,60 ²

Примітка: ¹ – достовірність відмінностей ($P < 0,05$) по відношенню до 1 профілю; ² – достовірність відмінностей ($P < 0,05$) по відношенню до 2 профілю

Як показує статистичний аналіз даних, досліджувані усіх профілів мають достовірні відмінності за показниками відкидання шкоди паління та віри в міфи про позитивні сенси паління. При цьому найбільше усвідомлення шкоди для здоров'я виявлено у курців профілю «Фізична залежність», найменше – у курців профілю 1 «Психологічна залежність». Віра в міфи про позитивні функції паління найбільше представлена у курців профілю 3 «Фізична залежність», найменше – в курців профілю 2 «Псевдокультурне паління». Адекватність сприйняття паління як феномену достовірно вища у курців профілю «Псевдокультурне паління», ніж у курців інших профілів.

Висновки. Визначено три типологічні профілі тютюнової адиктивної поведінки, які умовно позначені як «Психологічна залежність», «Псевдокультурне паління» та «Фізична залежність». Встановлено відносно більшу гармонійність базисних переконань курців профілю «Псевдокультурне паління». Для профілів «Психологічна залежність» та «Фізична залежність» характерні подібні дезгармонійні базисні переконання у невизначеності, неконтрольованості та несправедливості життєвих подій, але курці профілю «Психологічна залежність» більшою мірою переконані у загальній прихильності світу, власній цінності та психологічній безпеці. Профіль «Психологічна залежність» характеризується вираженою ірраціональною установкою «катастрофізації» та низькою фрустраційною толерантністю, профіль «Псевдокультурне паління» – установкою «повинність стосовно інших», профіль «Фізична залежність» – вираженою оцінною установкою. Соціально-психологічні установки щодо паління в курців профілів «Психологічна залежність» та «Псевдокультурне паління» проявляються відкиданням шкоди та вірою в міфи про позитивні сенси паління, а у курців профілю «Фі-

зична залежність» – більшим усвідомленням шкоди для здоров'я при переконанні у позитивних функціях паління.

Перспективою подальших досліджень даної проблеми може бути вивчення диспозиційних особливостей тютюнової адикції в залежності від типу тютюнової адиктивної поведінки.

Список використаних джерел

1. Андреева Г.М. Зарубежная социальная психология XX столетия / Г.М. Андреева. – СПб. : Питер, 2007. – 620 с.
2. Бек А. Когнитивная психотерапия расстройств личности. Практикум по психотерапии / А. Бек, А. Фримен. – СПб. : Питер, 2002. – 544 с.
3. Каменюкин А.Г. Антистресс-тренинг / А.Г. Каменюкин, Д.В. Ковпак. – СПб.: «Питер», 2008. – 205 с.
4. Крамченкова В.О. Вікові особливості соціально-психологічних установок щодо куріння / В.О.Крамченкова // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – Зб. статей: – Ялта : РВВ КГУ, 2014. – Вип. 46. – Ч. 3. – С. 167–174.
5. Крамченкова В.О. Тютюнова адикція з точки зору основних психологічних шкід / В.О.Крамченкова // Науковий вісник ХДУ. Серія «Психологічні науки». – 2015. – № 6 – С. 179–184.
6. Практикум по психодиагностике и исследованию толерантности личности / Под ред. Г.У. Солдатовой, Л.А. Шайгеровой. – М. : МГУ, 2003. – 112 с.
7. Наркологія / за ред. І.К. Сосіна, Ю.Ф. Чуєва. – Харків : Колегіум, 2014. – 1500 с.
8. Сперанская О.И. Табачная зависимость: перспективы исследования, диагностики, терапии / О.И. Сперанская. – М. : ГЕОТАР-Медиа, 2011. – 160 с.
9. Хьелл Л. Теории личности / Л. Хьелл, Д. Зиглер. – СПб. : Питер, 1999. – 608 с.
10. Шамяионов Р.М. Психология социального поведения личности / Р.М. Шамяионов. – Саратов : «Наука», 2009. – 186 с.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Andreeva G.M. Zarubezhnaja social'naja psihologija XX stolietija / G.M. Andreeva – SPb. : Piter, 2007. – 620 s.
2. Bek A. Kognitivnaja psihoterapija rasstrojstv lichnosti. Praktikum po psihoterapii / A. Bek, A. Frimen. – SPb. : Piter, 2002. – 544 s.

3. Kamenjukin A.G. Antistress-trening / A.G. Kamenjukin, D.V. Kovpak. – SPb. : «Piter», 2008. – 205 s.
4. Kramchenkova V.O. Vikovi osoblyvosti social'no-psyhologichnyh ustanovok shhodo kurinnja / V.O.Kramchenkova // Problemy suchasnoi' pedagogichnoi' osvity. Ser.: Pedagogika i psihologija. – Zb. statej: – Jalta : RVV KGU, 2014. – Vyp. 46. – Ch. 3. – S. 167–174.
5. Kramchenkova V.O. Tjutjunova addykcija z tochky zoru osnovnyh psihologichnyh shkil / V.O.Kramchenkova // Naukovyj visnyk HDU. Serija «Psihologichni nauky». – 2015. – № 6 – S. 179–184.
6. Praktikum po psihodiagnostike i issledovaniju tolerantnosti lichnosti / Pod red. G.U. Soldatovoj, L.A. Shajgerovoj. – M. : MGU, 2003. – 112 s.
7. Narkologija / za red. I.K. Sosina, Ju.F. Chueva. – Harkiv : Kolegium, 2014. – 1500 s.
8. Speranskaja O.I. Tabachnaja zavisimost': perspektivy issledovanija, diagnostiki, terapii / O.I. Speranskaja. – M. : GEO-TAR-Media, 2011. – 160 s.
9. H'ell L. Teorii lichnosti / L. H'ell, D. Zigler. – SPb. : Piter, 1999. – 608 s.
10. Shamionov R.M. Psihologija social'nogo povedenija lichnosti / R.M. Shamionov. – Saratov : «Nauka», 2009. – 186 s.

Received November 08, 2016

Revised December 11, 2016

Accepted January 10, 2017